

Brest

Brest mi pod oknom na cesti stoji —
zgodba njegova mi v srce dehti.

Štiri dni veter se z njim je boril,
štiri noči ga v nemiru je vil,
da je še mene bolelo srce.

Peti dan veter na tuje je šel,
v solncu pomladnem je brest zacvetel —
in je še meni vzkipel srce.

Brest mi pod oknom na cesti stoji —
zgodba njegova iz srca dehti...

Jurij Plevnar

Anton Leskovec

Drama v treh dejanjih

OSEBE:

Jurij Plevnar.

Gospod Moran, industrijalec.

Peter Mladika, sodnik.

Tomaž Rak, špekulant.

Tilen Ručigaj, mehanik.

Prvi

Drugi } delavec.

Tretji }

Lija, Moranova hči.

Vojka.

Brigita, krščenica pri Moranovih.

Mana, gospodinja Plevnarjeva.

Delavska žena z otrokom.

Delavci, orožniki.

Čas: Sedanjost.

Kraj: Tovarniško mesto.

Prvo dejanje.

Soba v Plevnarjevem stanovanju. Na levi okno; v ozadju, levo od vrat zofa, sredi zadaj vrata v vežo. Desno od vrat biblioteka in v kotu na desni železna peč. Na desni strani vrata v spalnico. Sredi sobe miza, polna knjig in papirjev, ob njej nekaj stolov. Pod večer.

1. prizor:

Mladika, Mana

Mladika (*leži na zofi in gleda v strop*): Ni pametno, da se hudujete samo name, Mana. Če hočete biti pravični, mi boste priznali, da je Jurij kriv prav toliko, kakor jaz. Le pomislite: Vi ste hudi name, ker se valjam po zofi, kadim cigarete in cigare, stresam pepel po tleh ter pljujem ravnotja, čeprav to zadnje ni res. Hudi ste, ker Vam ne napravim prostora, da bi mogli pospraviti, čeprav bi s pospravljanjem po mojem skromnem mnenju lahko lepo počakali do jutri. Vi ste z eno besedo hudi samo name. Toda, da sem sploh tu, je kriv edino Vaš Jurij, ker ga ni domov in ga moram čakati. Prosim tedaj, mrvo jezice tudi zanj...

Mana (*pospravlja po sobi*): Kdo je pa rekel, da ga morate čakati? In zakaj ne prežite nanj v kavarni ali kje drugod, kjer je pospravljeno?

Mladika: Nikjer na svetu ni pospravljeno, ljuba žena. Uvažujte pa, prosim, še sledeče razloge: Jurija ni skoraj nikoli doma, pa tudi drugod nikjer nima obstanka, ergo bo najboljšo, da ga v miru pričakujem pred večerjo; glad ga bo že prignal v Vašo bližino, mamica. Res je, nekaj tobaka sem mu spravil v dim to-le uro, toda kaj bo to proti tisti množini, ki bo še zrasla po božji volji. Ali sedaj uvidite, da moram ostati?

Mana: Z Vami se je težko pripraviti, gospod sodnik. Ali Juriju ste dobri; zakaj mu ne prigovarjate, da bi pustil sedanje življenje, ki mu bo vrglo še strop na glavo? Zakaj mi ne rečete, naj pusti svojo družbo; pomislite le, da so ga zadnjič celo žandarji že iskali.

Mladika: Znamenje, da je veljaven človek. — Ne bojte se, Jurija bodo iskali tudi drugi, imenitnejši ljudje; bilo bi sploh dobro, da pokličete zidarje in napravite iz veže predsobo. Da, da, Mana, Vaš gospod ni šleva, ki bi se moral skrivati pred orožniki. Naj bi pustil sedanja pota, pravite. Bog ne daj! Potem odpade glavni del moje življenjske svrhe, razumete?

Mana: Svrha, svrha, kaj je to?

Mladika: Aha, Vi se zanimате za moje privatne zadeve! Dobro; ker je stvar toliko abstraktna, da Vam bo izdajstvo malo težko, se Vam razodenem popolnoma: Dve stvari sta na svetu, ki zanj živim. Prvič, da priskrbim sebi materiala za dihanje, prebavljanje in opazovanje, drugič, da čuvam nad Jurijem. Če mi zabranite eno od obojega, sem samo napol človek, napol živ nestvor, ki ni ustvarjen po božji podobi.

Mana: Zdi se mi, da imate prav tako slabo vest, kot naš gospod. On je dober, še predober, le vero ima slabo in zato ne najde miru.

Mladika: O tem se pa ne bova prerekala. Priznam Vam koj, da me v dobri veri posekate in izjavljam: Če je vera vzrok, da ste tako potrpežljivi in me trpite še nadalje na zofi, potem Vam obljubim, da kupim tri funte težko svečo za kapelico. Ne, ne, Mana, saj veste, da sem velik nepridiprav, zato, glejte (*skoči pokonci*), se preselim tja-le v kot.

Mana: Mislila sem mu že sobi odpovedati; ni mi všeč, če stikajo po stanovanju policaji in žandarji. Pa se ne morem odločiti, je vseeno dober človek, le — ko bi že pustil te antikriste. Recite mu vendar Vi lepo besedo, Vas bo gotovo ubogal.

Mladika: Zatrdil sem Vam, mamica, da sem pol duše in telesa posvetil njemu. To je vendar več od same lepe besede.

Mana: Nič ne razumem tega, kar govorite. Povejte mi pa, ali je res, da je on vodil delavce v štrajk?

Mladika: Kje neki? Malo spremembe so si privoščili v svojem nevšečnem življenju in on jim tega vendar ne more braniti. Ljuba Mana, midva stojiva na sredi med sitimi in lačnimi, oziroma, da bolj razumljivo govorim, na sredi med sitnimi lačneži in nenasitljivimi siteži in gledava, da ne izgubiva izpred oči našega Jurčka, kaj ne da?

Mana: Zakaj si ne poišče drugega dela — on, ki je tako učen. Seveda, časopise pisati je lepo, ampak zakaj ne piše v druge, boljše in spodobnejše.

Mladika: Brez šale, Mana: Ali je imel zadnje dni dosti obiskov?

Mana: Kaj še! Saj ga podnevi sploh ni bilo videti doma. (*Čujejo se koraki po veži.*) Vendar enkrat! (*Gre proti vratom v ozadju, ki se odprto in v sobo stopi Ručigaj.*)

2. prizor:

Mladika, Ručigaj, Mana

Ručigaj: Dober večer! Ali gospoda Plevnarja ni tu?

Mana: Kakor vidite, ga ni.

Ručigaj: Potem bom pač malo počakal. — Dovolite, da sedem.

Mana (Mladiki): Zdaj vidite sami, gospod sodnik. — (*Ručigaju*): Čakate že lahko, toda kdaj pride, ne vem. Saj se lahko tudi pozneje še oglasite; ne, danes bo že pozno, morebiti jutri.

Ručigaj (se nasmeji): Jutri bi bila terna zamujena. Milijone so vredne nocojšnje urice, zato moram počakati.

Mana (zmigne z rameni): Sami milijonarji, sami milijonarji! (*Ven v ozadju.*)

3. prizor:

Mladika, Ručigaj

Ručigaj: Tudi Vi čakate, gospod. To delo ni prijetno, pa tudi utrudljivo ni; časih je celo koristno.

Mladika: Vi ste jako modri, toda Vaša modrost ni kratkočasna.

Ručigaj: Kaj hočete; današnja doba ni zabeležena s sladkostmi; smo pač v neumnih časih rojeni. Ali me poznate?

Mladika: Po licu ne, po Vaših besedah pa me je obšlo nekaj, kakor da sem že slišal kaj takega. — Dobro: Jaz sem sodnik, Vi pa...

Ručigaj: Mehanik. Toda to ni važno. Ne morete še biti dolgo v tem kraju, sicer bi Vas kot sodnika moral poznati.

Mladika: Štirinajst dni že vdihavam zrak iz Vaših dimnikov. Ali kadite, izvolite cigarete, Jurijeve so, ne bo zameril.

Ručigaj: Hvala, ne kadim. Dosti mi je tovarniškega dima; te dni ga seveda pogrešam. (*Molk.*) Kaj sodite, ali bo kmalu konec štrajka?

Mladika: Teško je odgovoriti meni, ki poznam le dim, oziroma prah na aktih. Zato boste Vi kot organiziran strokovnjak sami bolje presojali in mogoče tudi mene razvedrili s kako novico.

Ručigaj: Vidite, gospod sodnik, mene ta-le štrajk silno zanima, da, celo preveč zanima, tako da ga imam polno glavo, toda vse le mogoče prenostransko. Zato mi je tako po godu, če slišim kako mnenje od človeka, ki mu je vsa stvar, da se tako izrazim, indiferentna in jo more presojati od strani, ki je meni tuja, zato pa gotovo tembolj poučna. Obetam Vam veliko hvaležnost, če mi poveste, kaj sodite o štrajku.

Mladika: Zabaven govornik ste in radi bi se naslajali ob zadregi lajnika. Po mojem mnenju je tukajšnji štrajk škodljiv in nepotreben vsem.

Ručigaj: Oho, Vi imate gotovo tudi razloge za tako misel!

Mladika: Imam jih, pa Vam jih nerad odkrivam, ker bi ž njimi — o tem ne dvomim — zanetil debato. Zakaj bi si najprej dražil živce in si jih potem miril in zastrupljal s cigareto! Niti večerja bi mi ne dišala več. Amen. (*Leže oznak na zofo.*)

Ručigaj: Za Boga, molčala pa vendar ne bova. (*Z ulice se čuje utrujeno moško petje.*)

Mladika: Pa še midva zapojva kakšno, kakor oni doli. Jaz sem basist in rad zabonam kdaj.

Ručigaj: Da, pojejo; že četrti teden pojejo, ker vedo, da je njihov boj lep in pravičen in da jih vodi k zmagi. Po gosposkih hišah te dni ni petja, le razburljivo pričakovanje gospodi krajša lepe dneve, ko počiva zaslužek.

Mladika: No vidite: Ali bi ne bilo bolje, da bi zaslužili oboji in pri tem brezskrbno prepevali.

Ručigaj: Seveda, če bi jim delil zaslužek pravičen sodnik, kakor bi bili Vi. Tako pa morajo iskati razsodbe v boju, in končni sodnik bo tisti, ki je močnejši.

Mladika: Vedno ista lajna, od babilonskih časov do danes. In v tem je zame vprašanje že rešeno. Me tudi ne zanima preveč izid tega boja. Meni bi bil namreč izid glavna stvar, če bi ga mogla določevati ideja, princip, — ne surova moč. Zanimiv je torej pri stvari le še boj samosebi za tistega, ki se rad tepe. Ne rečem, da ni užitek mikastiti koga, če te srbijo prsti; ampak v to mikastenje ne spadajo žene, otroci, starci; bolehní; fej, kako je vse to neumno in grdo!

Ručigaj: Vam je lahko, gospod sodnik; Vi stojte ob strani in se jezite na štrajk le zato, ker ni to viteški turnir. Tudi Vi nimate srca za uboge in trpeče.

Mladika: Tega nisem rekel, prijateljček. Moje prepričanje je, da je nespameten, kdor se spušča v boj prej, nego si je v svesti svoje moči. Naj se tepe fant zase, mož zase, naj ne uničuje otrok, žen in starcev. Capito?

Ručigaj: Hvala Vam, zdaj sem Vas razumel. Vi po svoje, mi po svoje. — Še nekaj bi Vas silno rad prašal, gospod sodnik. Če sem prav povzel, si morata biti z gospodom Plevnarjem prijatelja. Povejte mi, ali je res, da se ženi?

Mladika: Čas bi že bil; saj ni več deček.

Ručigaj: Torej mi nečete povedati.

Mladika: Oglasite se z istim vprašanjem pri njem, njegov odgovor bo točnejši. Ta familijarnost! (*Ko vzame časopis in prične čitati, vslopi Plevnar.*)

4. prizor:

Plevnar, Mladika, Ručigaj

Mladika: Zdrav, Jurij! Kako si nobel, ves črn, kot da prihajaš od zaroke. Vidiš, dva sva se ukomodila v tvoji sobi, ti izpraznila škatlo cigaret, te dobro okrtačila in sedaj čakava, kdo pride pri avdijenci prvi na vrsto. Eden udarnik, drugi angel varuh!